

Вже давно поняття «самосели» асоціювалося з людьми, які золею долі були змушені залишити рідні краї і, шукаючи кращого життя, селитися на інших землях. Особливо зваблював багатьох Поліський край. Сюди з різних причин тікали від гніту властивих чехи й словаки, пізніше — гнані Катериною II росіяни та представники інших слов'янських народів. Та виселками Полісся не ставало для самоселів. Тут вони швидко приривалися до «поліського» способу життя: вирощували жито, картоплю, коноплі та льон, користувалися дарами лісів і річок і врешті решт називали ці маленькі села й хутори, де мешкали, своєю батьківщиною.

Не варто, мабуть, досліджувати, коли вперше у 30-кілометровій зоні навколо Чернообільської АЕС, з чистіть легкої руки пішло у світ ймення людей, які після аварії були евакуйовані в «чисті» місця, але невдовзі повернулися у свої рідні села, «самосели». Так вже сталося. Але самоселами їх, насправді, аж ніяк не назвеш.

Корогод зустрів нас пригнічено і сумно. Прямо в серце дивились повибиваними вікнами невеличкі хатки і добротні будинки: сумують за своїми господарями, тужать, кличуть їх додому. Просяться за сіву зарослі дикорослими травами поля, прагнуть до повнокровного життя: хліб і до хліба людям давати. Лиш проорані лісозахисні смуги гадукою обвивають їх. У спустошених атомом селах, та ще більше — душевно сліпими мародерами, не вперше під серце наче снігом сипнуло.

У Корогоді, ніби перехопивши моє не веселе відчуття і намагаючись заспокоїти мене, фельдшер Іллінецького фельдшерського пункту С. П. Ломачук сказала: «Самоселів тут немає. Це ж поряд з Чернобилем, вони там. Поїдемо в Іллінець».

За кілька років, коли доводилося приїжджати сюди, в ті ж Іллінець, Рудню-Іллінецьку, Луоянку і Діброву, впало в очі: колись чорна брва асфальтової дороги вже постаріла, вивітрився виїздився чорний її блиск, і трави високі стоять, сиві-сиві, хилять свої голови від весняного вітру, як незаплетені коси ранкового туману.

Гоз'їждже, Стечанка: біль і смуток. Від Стечанки після пожежі залишився лише один окраєць. А скрізь невимовним криком немов алюмінієві, стоять спалені дерева. По-німому тужать на згарищах лише обриси будинків і димарів. Все навкруги — як після турецького нашествия: на в'їзді кладовище згоріло, жодного дерев'яного хреста, де не де з невисокого пагорбочка видніються невисокі пам'ятники. Ідемо селом далі, туди, де чорнобильська Немезида не торкнулася хат, дерев, кущів. Все заросло. Лиш острівок — кілька будиночків. Серед них один опоряджений, видно зразу: тут живуть люди. Під дахом табличка: вул. Миру, 32. У господі, як і годиться — господарські будівлі і криниця з калиною. А біля воріт — возочок: господар вивозив добрива на поле, сіятиме ячмінь чи овес, садитиме картоплю. Постояли ми з водієм Анатолієм Мельниченком, поманили собаку, господарі з оселі не виходили.

— Іван Іванович з Галиною Павліною, мабуть, пішли в Іллінець по хліб, — сказав Анатолій.

Мене здивувало: водій добре знає Хоменків. Як виявилось, І. І. Хоменко рік тому переніс інфаркт міокарда, медики повернули йому життя. Хіба могло його серце безболісно перенести друге покарання долі Стечанки після 1986 — пожежу?! І за що гарне і багате поліське село прийняло ці пекельні муки, перед ким завинило?

В Іллінець на душі ледь розтанув лід. З появою «швидкої допомоги» на вулиці вмить з'явилися люди. Обійстя сяяли чистотою, городи приготівлені до весняних робіт, стояли озимі, густо зеленою вигравали проти весняного сонечка. 140 жителів села мешкають тепер у ньому. Не прижилися поліщуки на південних землях Київської області, повернулися додому. Перші евакуйовані іллінецькі в селі з'явилися

вже через два місяці, а вивезли їх 4 травня 1986 року.

Єдиним місцем громадського користування, єдиною «владодою» і порадою є тут фельдшерський пункт. Сюди приходять іллінецькі і першу медичну допомогу одержати, і поспілкуватися з медиками на різні теми життя, знайти пораду у буденщині. Розміщений він у чепурному будиночку колишньої їхньої односельчанки, приведеному в порядок самими жителями села (ремонт зробили працівники РБУ НВО

В Іллінець живуть переважно жінки. Середній вік їх далеко за 60 років. Наймолодші вже 65, а найстарші — майже 90. Багато з них прийняли тяжкі зручання під час війни в Німеччині. Чекають і надіються на допомогу канцлера Коля. Приїжджали з Іванківського відділу соціального захисту працівники й обіцяли, що марки колишні в'язні концтаборів і ті, хто працював у роки війни у Німеччині, одержать до 50 річчя Великої Перемоги. Ві-

тепер розлетілося воно по всьому світові. Он влітку американські журналісти Іллінець відвідували, так Катерина Ющенко і їм на згадку узорник і рушник вишитий подарувала, попросили... Лист оце від них прийшов, дякують за теплий прийом Ющенко і за подарунки.

Якщо вже про листи, то їх передають з Чернобиля «самоселам» найчастіше через зодіїв. Своєрідну пошту одержали того дня іллінецькі діти звідусіль пишуть, рідні, колишні односельці. Іван Трохимович Мартиненко і Агафія Агапонівна Семененко дочекалися бажаної звісточки від дочки і її сім'ї з Куби. Надія, її діти Денис і Дімарес вітають рідних з Великоднем.

До цього найкращого в році свята готуються самосели за давніми традиціями. Будиночки повибілювали по-весняному чисті. У вікнах зягять як біла паморозь фіраночки. Хто пригoduвав за зиму порослятку — у того вже й свіжина є: до святкового столу й шинка буде, й домашня ковбаска. Це в тих самоселів, хто ще «тримається на плаву», кому діти допомагають.

Є, на жаль, в зоні люди, які ледь кінці з кінцями зводять, а вірніше — зовсім горюють. В Іллінець одна літня жінка бідує у повному розумінні цього слова. Вона зовсім не одержує пенсії, не може навіть хліба купити. Змушена ходити по людям, жебракувати. Односельці хотіли відправити її в один з найближчих будинків для престарілих, але вирішення питання залежить тепер не від них. Як виявилось, вона не має ніяких документів, ніде не прописана. Діброву виселяють, іллінецьких самоселів будуть прописувати в Горностайполі. До них вже приїжджала голова виконкому Горностайпільської Ради Лідія Олексіївна Рудніченко з цією метою. Можливо вона щось допоможе цій самотній.

В житті радісне обов'язково поряд з сумним. Тому й доводиться самоселам жити за виваженими правилами: не радіти здобутому, не жаліти за втраченим. Так, мабуть, судилось. Так малось. Так сталося. І як полиново-гірко не живеться їм у рідному краї, приходять до них, за колючий дрот 30 км зони, радість і щастя.

Після аварії кілька весіль відсвяткували в Іллінець. Як і годиться, за давнім поліським звичаєм, з щедрим застіллям, веселими музиками. Щастя було молодяттам сводкої Рядкевич і Віктору Струку, Надії Лозинській і Сергію Микитенку бачини: всі Іллінецькі зійшлися з'їхалися, й з Старої Оржиді Яготинського району, і з Нежливич Макарівського, де мешкають тепер корінні іллінецькі жителі, а й з усіх усюд. За кілька років розлуки солодким здалось всім їм навіть рідне повітря. А що вже «горя» було забавкам жіночим від тацнів... І тепер ці весілля згадують самосели: гучні, співучі, з присмаком сезонної гіркоти і туги за отчим краєм.

Приємно, що вже і Свдокія, і Надія, і Ніна Лозинська, яка теж справляла заручини в Іллінець, вже мають своїх дітей. Облаштували вони життя то де, але всі такі колись співають своїм донечкам і синовкам рідну, іллінецьку, ту, яку їхнім батькам і прадідам навесні приносили леки...

У цьому році вперше ми їх зустріли в Рудні-Іллінецькій, коли гомонили з самоселами. Не чулися, як відійшла від нас А. М. Хлань, трічі вхопила сухої травички і стільки ж разів повторила: «Буслику, буслику, на тобі на гніздечко...» Хтось з жінок завів мову про своє буття, що Діброву ось виселяють, а їх на самотині покидають. Хтось повірив прикметі: «Сороку чорну бачила — рік буде тяжким, неврожайним...» Інша заперечила: «Ні, благо все має бути».

...Дев'ять років минуло від аварії на ЧАЕС. Живуть у селах 30-км зони самосели. За невидимою зависою радіації не бачать біди. Планують, міркують, надіються. І не хочуть думати, що все таки свої села в зоні треба покидати. Але в Іллінець поки що таких бажуючих небагато. Кілька сімей виїхали днями в Макарівський район. Пропонують самоселам квартири в Іванкові. Але з Іллінець на постійне місце проживання зголосилася лише Ганна Самійлівна Євенок, якій вже 86 років зозуля накувала... Дай, Боже, щоб і їй, і всім жителям Іллінець (так не хочеться називати самоселами) ще ці зозулі накували довгий передовгий вік.

...Залишали ми Іллінецькі вже ввечері. Проста, як правда, залишиться в нас назавжди нехитра картинка — образок сільського поліського життя і кришталево звучний поліський говір, до щему рідний мені від народження. Як горобці — на тиночку, що підперезав невеличкий дворик біля біленької, як вишневий квіт, хатинки, з добрий десяток горщечків. І кілька корівок обабіч села. Звичайна сільська ідилія. Але незвичайного села: у зоні.

Катерина ВОЛОВИК.

НА ЗНІМКАХ: самоселам привезли молоко; співробітниця історико-культурної експедиції Мінчорнобиля Тетяна Руда записує розповіді поліщуків із зони відчуження.

У ЗОНІ ЯК У ЗОНІ

Птахи рідного краю

«Прип'ять». Нехитрий селянський скарб, піч і груба більше декоративні, як діючі. Ікона у вишитому рушнику на покуті. Все більше нагадує тут господу великої хазяйки, а не фельдшерський пункт, якби не кушетка і запах ліків. А ще — табличка з написом «Пішла на виклик», яку залишає фельдшер, покидаючи ФП.

З жінками, які гуртом зібрався біля нас, було приємно говорити. Болі і тривоги їхні — як на долоні. Запитують: «Чи закрийте станцію, чи закрийте Чернобиль». Хвилюються: «Хто ж тоді з медсанчастини приїде до нас? Хто хліба привезе?»

І тут же діляться простою, крихітною, але ж радістю: «Хліб до нас привозять з Горностайполя, продають, голодні не сидимо. І до хліба, слава Богу, є... А оце вже й молочко і сметанку доставляють з Дитятки. Кажуть, що там голова — теж чорнобильнин, жаліє нас. Скажіть від нас йому велике спасибі. Що то вже за голова, що за Балащенко!»

Хочеться і їм чимось нам похвалитися, загадати своє колишнє життя у колгоспі імені ХХ партз'їзду, де головував Василь Прокопович Мойса. Вірю їм і ловлю себе на думці: коли в людини нема яскраво окресленого майбутнього, вона живе минулим. От і вони — що в колгоспі було до трьох тисяч гектарів рілля, що доглядали п'ять тисяч голів великої рогатої худоби, що в них картопля не гірше родила, як в Чубука в Заліссі. Вони жили цим життям, роботою, клопотами, віддали землі, селу, державі все своє найкраще: молодість, мрії, силу, здоров'я... А тепер залишилися на покуті, хоч і на своїй землі.

рять їм сизі голубки, чекають: скоріше б... Бо відходять в небуття їхні односельці. Як висловився Іван Семенович Корнієнко: «Набридло вже домовини робити...» Оце недавно провели в останню путь Іллію Михайловича Шиндренка з Рудні-Іллінецької — не дочекався 50-річчя Перемоги, а хороший чоловік був, воїн і хлібороб. В Рудні вже двадцять дев'ять жителів залишилось... Ніяк не можуть усвідомити старожили, бідкаються: «Війну пережили, голодомори всякі, репресії, а радіація забирає хлопців таких, як дубів міцних. Ім би ще он скільки жити і хліб вирощувати...»

Он їм хтось у село привозив листівку, що голова колгоспу з Нового Залісся тяжкою хворобою захворів, на операцію гроші потрібні. Було вже хотіли й скластися, допомогти, але як порахували, то тих грошей і на дорогу до бородачки не вистачило б. Пенсії невеликі, не всі в змозі тримати живність. Більшість коштів на продукти витрачається. Раніше, правда, трохи підробляли, коли з науковою метою на колишніх землях топінамбур вирощували. Але хто молодий тільки...

Хто ж все таки наймолодший в Іллінець і Рудні-Іллінецькій? Довго сперечалися жінки, в пам'яті перебирали своїх односельців. І вирішили: Л. М. Струк. Її застали вдома. На порозі сінець нас зустріла чепурна червонощока молодичка. Привітно запросила до господи. Виршенням життєвих проблем займався її чоловік Іван Семенович — допомагав Івану Івановичу Микиюку лагодити телевізор. Після аварії довелося стати йому майстром в усі руки. З навколишніх сіл люди просять допомогти поремонтувати телевізори. Як тут відмовиш! Іюки говорили — Лідія Миколаївна витягла з печі сковорідку з жареними шкварками, і подала до столу млинці. А як наче в матері своєї побувала, — смачні такі млинці бувають тільки вдома.

— Як були ми виселені, — розповідала Лідія Миколаївна, — ніде, ні в Макарівському, ні в Яготинському районі не пекали млинців, — то печі не було, то опари ні з чого було зробити. Тільки вдома ми жимо, як навчили нас батьки...

Звичайно, не заради їства повернулися в Рудню-Іллінецьку Лідія Миколаївна і Іван Семенович — додому рвалося серце, на свою батьківщину. Звичайно, «кликало» сюди ще древланські звичаї, тисячоліттями набутий побут.

Він в Іллінець і Рудні-Іллінецькій — своє рідний. Де не була, у світлицях обов'язковим атрибутом поряд з піччю є розкішний високий полик, засланий домотканими ряднинами, з під яких сором'язливо, як лиштва з під дівочої плахти, виглядають підузорники. Вишиванки: рушники, наволочки, доріжки, серветки — у всіх у хаті. Люди тутешні кажуть, що ніде в окрузі не було такого вишивання, як тут. А

